

הבדלה כשתשעה באב חל להיות במוצאי שבת

דשוויה חול דהא אמר מר המבדיל בין קודש לחול ואיתסר ליה בשתיה דהא אמר גבי יוה"כ ליקדיש על הכוס ולימא זמן ולשתייה כיון דקבלי איתסר ליה עילויה - הגמרא אומרת שלכן אי אפשר לומר ברכת שהחיינו על קדושת יום הכיפורים על הכוס. אבל אין זה דומה להבדלה בערב תשעה באב. כשאחד אומר שהחיינו על קדושת היום של יום הכיפורים הרי אז הוא קיבל על עצמו קדושת היום של יום הכיפורים. שקבלה של קדושת היום היא מונחת בתוך הברכה של שהחיינו על קדושת היום. זה מה שהגמרא אומרת ליקדיש על הכוס ולימא זמן ולשתייה כיון דקבלי איתסר ליה עילויה. אבל כשאחד אומר בשבת ערב תשעה באב המבדיל בין קדש לחול אין הוא מצהיר שום דבר על תוספת של הצום של תשעה באב. והרי גם אחרי שהוא אמר הבדלה עדיין יש איסור מלאכה. אז גם אחרי שהוא אמר הבדלה זה עדיין שבת השבת עוד לא נפסקה. אז למה נאמר שמונח בזה קבלה של תוספת של הצום של תשעה באב? אז למה הוא לא יכול לומר הבדלה ולשתות את הכוס? אלא שיש לבה"ג אלטרנטיבה אחרת: הוא יאמר הבדלה בליל יום שני. אלא שיש בזה בעיה מכיוון שהבה"ג עצמו פוסק שאפשר לומר הבדלה רק ביום ראשון. - הלכך לא מבדיל עד דנפיק חד בשבתא ומבדיל כדשרי בתעניתא מיקמי דליטעום - הוא אומר הבדלה קודם שהוא שובר את הצום. והבה"ג עצמו שואל הרי ההלכה היא שאומרים הבדלה רק ביום ראשון ולא אחרי יום ראשון. שבלי ליום שני כבר אי אפשר לומר הבדלה. - ואע"ג דאמר מר

הרא"ש בפרק רביעי של נמסכת תענית סימן מ' אומר: כתה בה"ג והשתא דקיי"ל מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס היכא דמיקלע ט' באב בחד בשבת דמיצבעי לאיפסוקי ממאכל ומשתה מבעוד יום מהו לאבדולי - השאלה היא כשתשעה באב הוא ביום ראשון מתי אומרים הבדלה? שיש מחלוקת במסכת פסחים בדרך כלל עד מתי אחד יכול לומר הבדלה? מ"ד אחד אומר מבדיל והולך כל היום כולו. והיינו שהוא מבדיל במוצ"ש או ביום ראשון כל היום כולו. מ"ד אחר אומר שיש לומר הבדלה עד יום רביעי. והבה"ג פוסק שאפשר לומר הבדלה רק ביום ראשון ולא לאחר יום ראשון. והיינו כמ"ד שהולך ומבדיל כל היום כולו. שאחד יכול להבדיל רק ביום ראשון ולא לאחר יום ראשון. ולכן הבעיה מתעוררת מה עושים כשתשעה באב הוא במוצ"ש? האם אומרים הבדלה או לא אומרים הבדלה? שהרי אי אפשר לומר הבדלה בערב תשעה באב מכיוון שזה עדיין שבת. וברור שאי אפשר לומר הבדלה במוצ"ש או ביום ראשון שזה תשעה באב ואין אפשרות לטעום מן הכוס. אבל הרי בשעת הדחק אפשר לומר הבדלה בשבת אחרי פלג המנחה. זו השאלה שהבה"ג דן בה. - כיון דאמר מר בשאר שבתות מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס הכא נמי אומרים הבדלה מבעוד יום - רב לא אמר כלום לגבי תשעה באב. רב דיבר כשהוא מתפלל של שבת בערב שבת שאז חלה תוספות שבת והוא כבר אסור במלאכה. - או דלמא כיון דאילו מבדיל קבליה לט' באב עליה כדרב דאמר בדילנא ואחייב ליה בעינוי

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

הגמרא אומרת אם אחד היה חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני הוא פטור. מפני שיום ראשון הוא המחייב ושאר הימים הם תשלומין. הגמרא דנה לגבי חיוב חגיגה אם המחייב הוא בכל ימי הרגל שכל יום מהרגל הוא מחייב נפרד בחגיגה? לפי זה אם אחד היה חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני הוא חייב. הגמרא אמנם היה פטור ביום ראשון. אבל ביום שני הגמרא הוא חייב. אבל אנו לא פוסקים ככה. אנו פוסקים שהמחייב הוא רק ביום ראשון. ושאר ימי הרגל הם רק בתורת תשלומין.

לגבי הבדלה ביום ראשון יש מחלוקת בין המהר"ם מרוטנברג לרא"ש. אחד היה ר"ל אונן במוצ"ש והקבורה הייתה ביום ראשון. האם האבל ביום ראשון אחר הקבורה חייב בהבדלה או לא? המהר"ם מרוטנברג אומר שהוא חייב בהבדלה. והרא"ש אומר שהוא פטור מהבדלה. לפי הרא"ש המחייב של הבדלה הוא דווקא מוצ"ש. ויום ראשון הוא רק בתורת תשלומין. לכן מי שר"ל היה אונן במוצ"ש פטור מהבדלה גם ביום ראשון אחר הקבורה. אבל המהר"ם מרוטנברג סובר שכל היום הוא מוצ"ש. אז כל יום ראשון הוא מחייב של הבדלה. שיום ראשון הוא מוצ"ש ארוך של עשרים וארבע שעות. ולכן כשנקבר המת ביום ראשון האבל חייב בהבדלה. זו נקודת המחלוקת. מבדיל והולך כל היום כולו. האם כל היום כולו הוא מוצ"ש ארוך? או הפשט הוא שיום ראשון מתחלק לשני חלקים. מוצ"ש הוא הזמן שמחייב בהבדלה. ויום ראשון אחר הלילה חייב בהבדלה רק בתורת תשלומין. כמו שיש תשלומין בתפילה.

מה סובר הבה"ג לגבי שאלה זו? הבה"ג אמנם פוסק שאי אפשר לומר הבדלה ביום שני. אבל הבה"ג אומר שזה רק כשיש אפשרות לומר הבדלה ביום ראשון. אבל כשאין אפשרות לומר הבדלה ביום ראשון אז אחד אומר הבדלה בליל יום שני. אנו לא היינו אומרים כמו הבה"ג. אבל אם יום ראשון הוא תשלומין אז אנו יכולים להבין מה שהבה"ג אומר. אנו לא היינו אומרים את זה. אבל אנו יכולים להבין את זה. אמנם באופן רגיל יש תשלומין רק ליום אחד. מוצ"ש הוא המחייב. וכל יום ראשון הוא תשלומין. אז הבה"ג אומר שתשלומין מוגבל ליום ראשון רק כשיש אפשרות לומר הבדלה ביום ראשון. שאם אחד הוא אנוס לא היה יכול לומר

מבדיל והולך כל היום כולו כל היום כולו אין טפי לא ה"מ היכא דהוי שרי למיכל אבל הכא דלא שרי למיכל חד בשבא מבדיל לאורתא דתרי בשבא. וכן שליח דציבורא מבדיל בבי כנישתא אבל אנורא לא לבריק אלו דבר בעל ההלכות. התירוץ של הבה"ג הוא שאם אי אפשר לומר הבדלה ביום ראשון אז אומרים הבדלה ביום שני. אנו לא היינו אומרים ככה. אנו פוסקים שאומרים הבדלה עד יום רביעי. אז ברור שמנהג שלנו כשחל תשעה באב ביום ראשון הוא לומר הבדלה ביום שני, בליל יום שני. אבל הבה"ג פוסק שבמצב רגיל אומרים הבדלה רק ביום ראשון ולא אחרי יום ראשון. אלא שהבה"ג אומר כשחל תשעה באב ביום ראשון מכיוון שאי אפשר לומר הבדלה ביום ראשון לכן אז כן אומרים הבדלה ביום שני.

והנה מהו הפשט בהלכה של מבדיל והולך כל היום כולו? המהר"ם מרוטנברג אומר שהפשט הוא שכל יום ראשון נחשב למצאי שבת. מכיוון שהיום הולך אחר הלילה אז למה שמוצ"ש יהיה רק בלילה? למה מוצ"ש לא ימשיך במשך כל יום ראשון? היה אפשר לומר שמוצ"ש הוא רק בלילה. היום הוא לא מוצ"ש. אלא שאומרים הבדלה בלילה על בסיס הלכה של תשלומין. כמו שיש בתפילה הלכה של תשלומין. אנו לא אומרים שההלכה של תשלומין בהבדלה היא זהה עם ההלכה של תשלומין בתפילה. אלא שהיא הלכה דומה. ההלכה של תשלומין בהבדלה דומה להלכה של תשלומין בתפילה. שהמחייב של הבדלה הוא מוצ"ש. זמן הבדלה הוא מוצ"ש. ויום ראשון ביום הוא כבר לא מוצ"ש. ואם אחד הוא ר"ל אונן במוצ"ש והקבורה הייתה ביום ראשון אז האבל אינו צריך לומר הבדלה. זה מפני שהמחייב הוא מוצ"ש. ואחד אמנם יכול לומר הבדלה ביום ראשון, אבל זה רק בתורת תשלומין. ומכיוון שהוא ר"ל היה אונן במוצ"ש ממילא אין תשלומין. מכיוון שהוא היה פטור במוצ"ש אז אין תשלומין.

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

תענית כן יכול להיות בשבת? הרי אין תענית בשבת. אלא הפשט הוא שהתרת סתרי בין תענית לשבת אינו מחמת העינוי של מניעה מאכילה. ההלכה היא שאם אחד לא מתענג מאכילה והאכילה גורמת לו צער אז מותר לו לא לאכול בשבת. אז אין תרתי דסתרי בין עינוי לשבת. אלא הפשט הוא שיום התענית ויום השבת הם תרתי דסתרי. אז כשתשעה באב נופל בשבת אז אנו אומרים שיום השבת הוא תרתי דסתרי לתענית של תשעה באב. זה תרתי דסתרי מפני שיום השבת לא יכול להיות יום התענית. אבל כשתשעה באב הוא ביום ראשון אלא שאחד בא להוסיף בשבת על התענית אז אין הפשט שעל ידי התוספות חלק מהשבת נהיה חלק מיום התענית. אלא הפשט הוא רק שבתוספות של התענית יש ניהוג וקיום של עינוי. אין הפשט שעל ידי התוספות צום השבת נהיה יום התענית. התוספות אינו הופך את יום השבת ליום התענית. שיום התענית הוא למחר ביום הראשון. אלא שהתענית של יום מחר מתפשט גם להיום. זה אפשרי גם ביום השבת. שעות אלו של צום הם תוספות של תענית. אבל הם מורכבים ביום התענית של יום ראשון. אבל הם לא יום התענית. זה מה שהבה"ג אומר. שבת ותענית הם תרי דסתרי רק כשהתענית חל ביום השבת. אבל כשהתענית חל ביום הראשון אלא שאחד רוצה להוסיף על התענית בשעות אחרונות של השבת בזה אין סתירה בין השבת לתענית. למה? מפני שעינוי של תענית הוא מותר בשבת. שהעינוי הוא מורכב לתוך המסגרת של התענית של יום ראשון. למשל, כשתשעה באב חל ביום חמישי ואחד מוסיף על התענית בסוף יום רביעי ובתחילת ליל יום ששי. התוספות של תענית ביום רביעי ובילי יום ששי אינו מורכב בתוך תענית של יום רביעי ושל ליל יום ששי. אלא הוא מורכב בתוך התענית של יום חמישי. יום חמישי הוא יום התענית. שיום התענית יימשך לא רק לעשרים וארבע שעות אלא הוא יימשך לשבע ועשרים שעות. אז אם תשעה באב חל בשבת אז הוא נדחה לאחר השבת. אבל תוספות תשעה באב כן יכול לחול בשבת מפני שהתוספות לא שייך לשבת אלא הוא שייך ליום ראשון. שאז שבת הוא לא תשעה באב. אז התוספות הוא כן ביום השבת. אבל הוא מורכב בתוך יום התענית של יום ראשון.

זה מסתבר. אלא שיש לומר שיש סתירה בין שבת לעינוי של תענית.

הבדלה ביום ראשון אז התשלומין יימשך גם בליל יום שני. אבל אם יום ראשון הוא לא הלכה של תשלומין אלא הוא הלכה של מוצ"ש, אז איך זה יכול להמשיך בליל יום שני? הרי לפי הצד הזה אין תשלומין להבדלה. אחד יכול להיות הולך נמבדיל כל היום כולו. אבל זה לא בתורת תשלומין. אלא מפני שכל היום כולו הוא מוצ"ש. אז מה שייך לומר הבדלה בליל יום שני? אנוס הוא סברא לגבי תשלומין. אז אם יום ראשון הוא תשלומין אז שייך לומר שאם ביום ראשון לא הייתה אפשרות לומר הבדלה אז התשלומין נמשך לעוד שנים עשרה שעות. אבל אם בהבדלה אין עיקרון של תשלומין. ואחד אמנם יכול להבדיל ביום ראשון כל היום כולו. אבל זה רק מפני שכל יום ראשון הוא נחשב מוצ"ש והוא זמן שמחייב בהבדלה. אז איך שייך לומר שאם ביום ראשון לא הייתה אפשרות לומר הבדלה אז הזמן הבדלה נמשך בליל יום שני? הרי זמן הבדלה הוא רק במוצ"ש. וליל יום שני הוא כבר לא מוצ"ש. ומה זה משנה לנו שביום ראשון הוא היה אנוס שהוא לא היה יכול לומר הבדלה ביום ראשון. אבל ליל יום שני הוא כבר לא זמן הבדלה.

אבל אנו מעוררים בעיה אחרת בדברי הבה"ג. הבה"ג אומר שאם אחד היה אומר הבדלה בשבת ערב תשעה באב אחר פלג המנחה הוא כבר היה אסור באכילה ובשתיה. והנה לא יכול להיות צום בשבת. אם הייתה אפשרות של צום בשבת אז כשחל תשעה באב בשבת אנו היינו צמים. אבל אנו לעולם לא צמים בשבת. כשצום נופל בשבת אז הצום נדחה ליום ראשון. אנו רואים מזה שתענית ושבת הם תרתי דסתרי. אז איך שייך לומר כששבת הוא ערב תשעה באב אם אחד אמר הבדלה בשבת אחר פלג המנחה זה נחשה כקבלת תענית? הרי אפילו נאמר שזה כן נחשב קבלת תענית, אבל הרי שבת ותענית הם תרתי דסתרי. אפילו עצם תענית לא יכול להיות בשבת. אז איך תוספות של

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

הכוס נאמרה בקביעת סעודת שבת. וזה אותו דבר לגבי הבדלה. לפי מ"ד אחד טעם אינו מבדיל. למה אינו מבדיל. הפשט הוא שקידוש מכניס את סעודת שבת. והבדלה גומרת את סעודת שבת. ולכן לפי מ"ד אחד אם אחד טעם קודם הבדלה אינו מבדיל מכיוון שהוא כבר אכל סעודת חול בלי להבדיל קודם. ממילא אם אחד הבדיל בשבת אחר פלג המנחה פשיטא שכל האיסורי שבת - כל האיסורי דאורייתא וכל האיסורי דרבנן - עדיין קיימים מכיוון שזה עדיין שבת. אבל הלכה אחת של שבת כבר אינה קיימת. כבר הפסיקה המצווה של כיבוד ועונג. ואם אחד אמר הבדלה בשבת אחר פלג המנחה הוא כבר לא יכול לאכול סעודה שלישית. הבדלה שוללת ומפסיקה סעודת שבת. וההתנגשות בין תענית לשבת אינו מחמת האיסור מלאכה של שבת. שמה שייך לומר שתענית מתנגשת עם האיסור מלאכה של שבת. אלא תענית מתנגשת עם האספקט של כיבוד ועונג של שבת. והבדלה מפסיקה את הכיבוד ועונג של שבת.

אז יש לנו שני פירושים בבה"ג. פירוש אחד הוא שתוספות תענית יכול לחול בשבת ואז אין סתירה בין התענית לשבת. הפירוש השני הוא שהבדלה בשבת אחר פלג המנחה שוללת ומפסיקה את כיבוד ועונג של שבת.

הרא"ש ממשיך: ואלו דברי הרמב"ן ז"ל ואנו לפי עניות דעתנו לא חזינו לה להך סברא דכיון דלא חזי לאבדולי אלא במוצ"ש ויומו כי אסור למיכל בהני ליבדיל מכאן ואילך - הרמב"ן אומר מכיוון שבעל הלכות גדולות פוסק שהולך ומבדיל כל היום כולו אז כשחל תשעה באב במוצ"ש אין להבדיל בליל יום שני. שזה לא משנה אם היה אפשר להבדיל על כוס ביום ראשון או לא היה אפשר להבדיל על הכוס ביום ראשון. זה די ברור שאם מבדיל והולך עד יום רביעי זה הלכה של תשלומין ולא הלכה שעד יום רביעי זה עדיין נחשב מוצ"ש. זה לא נחשב מוצ"ש עד יום רביעי. לא נראה ששלושה ימים נחשבים מוצ"ש. אבל למ"ד מבדיל והולך כל היום כולו יש להסתפק אם זה הלכה של מוצ"ש או זה הלכה של תשלומין. ואנו אמרנו שלפי בעל הלכות גדולות צריכים לומר שההלכה של מבדיל והולך כל היום כולו אינו הלכה של מוצ"ש אלא הוא הלכה של תשלומין. שאם זה היה הלכה של מוצ"ש אז זה לא היה משנה זה שהוא אנוס במוצ"ש ולא היה יכול

יש דיון במסכת עירובין איך אפשר לקיים תענית ביום ששי? הרי בהכרח התענית יימשך לתוך יום השבת שאי אפשר להפסיק את התענית בנקודה המדויקת של סוף יום ששי. זה בעיה בגמרא. אבל אנו פוסקים שאחד יכול להתענות בערב שבת ולהשלים את התענית בתוך השבת. ולנה זה מותר? מפני שתוספת זו אינה שייכת לשבת אלא היא שייכת לערב שבת. הגמרא דנה בשאלה כשהצום הוא בערב שבת ואז הצום בהכרח נמשך לתוך השבת. אבל הגמרא לומדת שזה מותר מההלכה שתשעה באב יכול להתחיל בליל יום ראשון אף שנמצא שהצום בהכרח יתחיל ביום השבת. והיינו שזה אותה בעיה.

והנה הבה"ג אומר שאם הוא אומר הבדלה בשבת אז איחייב ליה בעינוי מפני דשוויה חול. ואנו לא מבינים מהו הפשט בזה דשוויה חול? אולי הפשט הוא שלגבי התוספות לתשעה באב השבת הוא חול. שלא איכפת לנו שבעצם זה עדיין שבת. ולמה לא איכפת לנו? מפני שהעינוי הוא מורכב לתוך המסגרת של יום התענית של יום ראשון. העינוי לא שייך למסגרת של יום השבת.

אלא שיש בזה פירוש אחר. ברור שגם אחר שהוא אומר הבדלה עדיין יש איסור מלאכה. הוא אמר הבדלה אחרי פלג המנחה. אבל ברור שהאיסור מלאכה ממשיך עד צאת הכוכבים. אבל בכל זאת, אחרי שהוא אמר הבדלה כבר אין קיום של עונג. אחד לא יכול לומר הבדלה אחרי פלג המנחה ואחרי זה לאכול סעודה שלישית. ההסבר הוא שהרי ההלכה היא שאסור לאכול קודם קידוש. והסיבה היא שקודם קידוש האכילה איננה סעודת שבת. והא ראייה שההלכה היא שאין קידוש אלא במקום סעודה. מה השייכות בין קידוש לסעודה? הרשב"ם אומר מפני שכתוב וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד. שקדוש ה' הוא אמירת הקידוש. אז קידוש ועונג הולכים יד ביד. מהו הפשט בדברי הרשב"ם? הפשט הוא שהקידוש קובע את הוקראת לשבת עונג. מהותו של קידוש על

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

שהוא עדיין מוצ"ש. שמוצ"ש הוא לילה ויום. - וכיון שראינו לרבינו הגדול שהסכים לפסוק הלכה מבדיל כל היום כולו אין לנו הבדלה של כוס בט' באב שחל להיות באחד בשבת ואיכא מאן דאמר מבדיל על הכוס ומטעימין ליה לינוקא דאע"ג דגבי זמן דיום הכיפורים קאמר דלית הלכה כרב אחא בר יעקב משום דאתי למיסרך התם משום דיום הכיפורים איסור כרת חששו ועוד דקאתי בכל יוה"כ אבל ט' באב דאיסורא דרבנן הוא לא דחינן סדר הבדלות דלית להו תקנתא בלא כוס ומשום גזרה דמדרבנן לא גזרינן ועוד כיון דלא אתי בכל שתא לא אתי למיסרך ולא מילתא היא דהתם אמר בפרק תולין גבי מזורע כשותא בכרמא וליתב ליה לתינוק ישראל אתי למיסרך ואע"ג דלאו איסור כרת הוא ולא שכיחא כולי האי והיא היא פירכא דרב אחא בר יעקב דאיהו אקשי וליתב ליה לתינוק ישראל ומינה קא אמר ביום הכפורים לית הלכתא כרב אחא בר יעקב משום דאתי למיסרך וכן פר"ח ז"ל בעירובין. וש"מ דאפילו באיסורי דרבנן ולא קביע נמי נמי חיישינן לסירכא

הרמב"ן ממשיך: ומסתברא דמוצאי שבת שחל להיות בו תשעה באב לא תקינו בו הבדלה על הכוס. תדע שהרי אמרו בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו וכו' וט' באב שחל להיות במוצאי שבת כל ישראל עניים מרודים וכי האי גוונא לא התקינו על הכוס כלל. ולא אמרינן המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אלא בשעה שיש כוס אבל בשעה שאין כוס בעולם אין צריך להבדיל. סברת הרמב"ן קודם הייתה כשתשעה באב חל להיות במוצאי שבת אין בכלל חיוב של הבדלה. והסברא היא אם אין אפשרות לעשות הבדלה אז לא יכול להיות חיוב הבדלה. אז מהו המפקיע של חיוב הבדלה? האיסור שתייה. אבל סברת הרמב"ן פה עכשיו היא אחרת. סברת הרמב"ן עכשיו היא שכל פעם שכלל ישראל הם עניים אז אין חיוב של הבדלה על הכוס. וכשחל תשעה באב במוצ"ש כל ישראל הם בכלל עניים. ככה אומר הרמב"ן. וזה כמו שכתוב במגילת איכה: זכרה ירושלים ימי עניה ומרודה כל מחמדיה אשר היו מימי קדם. וט' באב שחל להיות במוצאי שבת כל ישראל עניים מרודים. המפקיע של חיוב הבדלה איננו האיסור של אכילה ושתייה. אלא הפשט הוא שאם כלל ישראל יהיו עניים אז לא יהיה חיוב של הבדלה על הכוס. ככה חכמים אמרו

לומר אז הבדלה. אבל לפי הרמב"ן יש לומר שהוא חולק על הבה"ג מפני שהוא סובר שמבדיל והולך כל היום כולו הוא לא הלכה של תשלומין אלא הוא הלכה של מוצ"ש. אלא שיש לומר שגם לפי הרמב"ן מבדיל והולך כל היום כולו הוא הלכה של תשלומין. אלא שהרמב"ן סובר שגם אם היה אנוס ביום ראשון ולא הייתה לו האפשרות לומר הבדלה ביום ראשון בכל זאת ביום שני כבר אין תשלומין והוא לא יכול לומר הבדלה.

ואח"כ הרמב"ן אומר: ואדרבה איכא מסתברא דכי אסור למיכל באפוקי שבתא ולא חזי לאבדולי בחד בשבא לא מבדיל בתרי בשבא דהא לא חזי בשעתיה לאבדולי וטפי איכא למימר דאפילו למאן דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה הני מילי היכא דמוצאי שבת חזיא אבל היכא דמוצ"ש לא חזי ליה לא מבדיל בלא זמניה משום כל הראוי לבילה בילה אין מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו - סברת הרמב"ן פה היא שבתשעה באב מכיוון שהוא לא יכול להבדיל זה לא רק שהוא לא יכול להבדיל אלא הוא פטור מהבדלה. ולכן הוא לא יכול לומר הבדלה אחרי תשעה באב. אלא שיש לומר שבתשעה באב הוא חייב בהבדלה וזה רק שהוא לא יכול לומר הבדלה. ולכן יש לו תשלומים למ"ד זה כל השבוע עד יום רביעי. כנראה שהרמב"ן מסתפק אם בתשעה באב יש חובת הבדלה או אין חובת הבדלה. אבל למ"ד הולך ומבדיל כל היום כולו בוודאי הוא לא יכול להבדיל בליל יום שני. וזה מפני שלמ"ד זה אין תשלומין להבדלה. הוא מבדיל והולך כל היום כולו מפני שכל יום ראשון נחשב למוצ"ש. ואז ברור שהוא לא יכול לומר הבדלה בליל יום שני. - ומכל מקום למאן דאמר מבדיל והולך כל היום כולו משום דכולא יומא של מוצ"ש הוא מילתא מחזורתא היא דכי אסור למיכל ולמשתי למוצ"ש דהוי לילה ויום שוב אינו מבדיל - הרמב"ן אומר שלמ"ד הולך ומבדיל כל היום כולו זה לא בתורת תשלומין אלא זה מפני

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

שהוא היה אונן ממילא גם ביום ראשון אחר הקבורה הוא אינו חוזר ומתחייב בהבדלה.

והרא"ש אומר שאין להשוות ההלכה בתשעה באב שחל להיות במוצ"ש לאונן. הרא"ש פה אינו חולק על השיטה של רבינו יהודה. אבל הרא"ש אומר שזה עדיין לא מוכיח שהרמב"ן צודק. הרא"ש אומר שסברת רבינו יהודה החסיד היא צודקת כשהוא פטור. הוא היה פטור במוצ"ש ולכן הוא היה אז פטור מהבדלה. וממילא ביום ראשון אחר הקבורה כבר אין מחייב של הבדלה. אבל כשתשעה באב חל במוצאי שבת יש חיוב הבדלה. זה רק שכל אחד הוא אנוס שאי אפשר בתשעה באב לעשות הבדלה על הכוס. נקודת המחלוקת בין הרא"ש לרמב"ן היא כשתשעה באב חל במוצאי שבת האם כל אחד הוא פטור מהבדלה או כל אחד הוא חייב בהבדלה אלא שאי אפשר בתשעה באב לקיים מצוות הבדלה. לפי הרמב"ן בתשעה באב שחל במוצ"ש כל אחד הוא פטור מהבדלה. והרא"ש אומר שכל אחד הוא חייב בהבדלה אלא שיש חסרון יכולת לעשות הבדלה בתשעה באב.

אנו פוסקים כמ"ד שאפשר לעשות הבדלה עד יום רביעי. וממילא לפי סברת הרא"ש כשתשעה באב חל במוצ"ש עושים הבדלה אחר תשעה באב. שהרי במוצ"ש היה חיוב הבדלה אלא שהיה חסרון יכולת לעשות הבדלה. ממילא יש תשלומין עד יום רביעי. אבל מה נאמר לפי המ"ד שמבדיל והולך כל היום כולו. הבה"ג אומר שהוא אומר הבדלה בליל יום שני. שלפי הבה"ג רק הלילה של יום ראשון הוא מוצ"ש. ואחד מבדיל והולך כל היום כולו בתורת תשלומין. והבה"ג אומר כשתשעה באב חל במוצ"ש אז הזמן של תשלומים הוארך ואפשר לעשות הבדלה בליל יום שני. אבל סברת הרמב"ן היא שההלכה של מבדיל והולך כל היום כולו היא לא בתורת תשלומין. אלא כל יום ראשון נחשב מוצ"ש. אין בהבדלה בכלל הלכה של תשלומין. אחד מבדיל והולך כל היום כולו מפני שכל יום ראשון הוא מוצ"ש. ממילא כשעבר יום ראשון אז נגמר מוצ"ש וכבר אין אפשרות לעשות הבדלה. הרמב"ן אומר מפורש שאחד מבדיל והולך כל היום כולו מפני שיום ראשון כולו נחשב מוצ"ש.

בעיקר התקנה של הבדלה על הכוס. וכשחל תשעה באב להיות במוצ"ש זה לא משנה כמה כסף יש להם. כלל ישראל אז הם עניים מרודים. זה לא אבלות אלא עניות. אבל הרמב"ן אח"כ אומר סברא אחרת. ולא אמרינן המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אלא בשעה שיש כוס אבל בשעה שאין כוס בעולם אין צריך להבדיל. סברת הרמב"ן פה היא שזה לא עניות שהוא המפקיע של הבדלה אלא זה האיסור שתייה שהוא המפקיע של הבדלה. ולמה? מפני שזה לא רק שהוא אנוס ואין לו אפשרות לעשות הבדלה. אלא זה מפני שאין כוס. ולכן הלילה של תשעה באב אינו מחייב בהבדלה. ומכיוון שאין חיוב הבדלה אז לא שייך שיהיה תשלומין.

הרא"ש אומר: וכיוצא בזה מצאתי כתוב שפעם אחת היה רבינו יהודה אונן ואכל בלא הבדלה ולמחרתו כשבא מבית הקברות אמרו לו תלמידיו למה אינך עושה הבדלה הא אמרינן טעם מבדיל ואמר להם מאחר שהיה פטור אמש בשעת הבדלה משום שהיה אונן גם עתה נמי פטור שכן מצינו בפ"ק דחגיגה ח"ג ביום ראשון ונתפשט ביום שני דכיון שנדחה ביום ראשון שוב אינו חייב בשני. ולא דמי כולי האי דהתם גופיה הוי דחוי דאונן פטור מכל המצוות ודמי לחיגר אבל הכא גופיה מיחייב והזמן גורם שאין יכול להבדיל וכשיעבור הזמן יבדיל וכן נהגו העם כדברי ה"ג. רבינו יהודה חלק על המהר"מ מרוטנברג. לפי המהר"מ מרוטנברג הוא היה חייב בהבדלה ביום ראשון אחר הקבורה. וזה מפני שלפי המהר"מ מרוטנברג כל יום ראשון נחשב למוצ"ש והוא מחייב בהבדלה. ממילא אף שבמוצ"ש הוא היה פטור מפני שהוא היה אונן. אבל ביום ראשון אחר הקבורה הוא מתחייב בהבדלה מפני שזה עדיין נחשב מוצ"ש. אבל רבינו יהודה סובר שרק הלילה נחשב מוצ"ש. וזה שהוא מבדיל והולך כל היום כולו זה רק בתורת תשלומין. ולכן מכיוון שהוא היה פטור במוצ"ש מפני